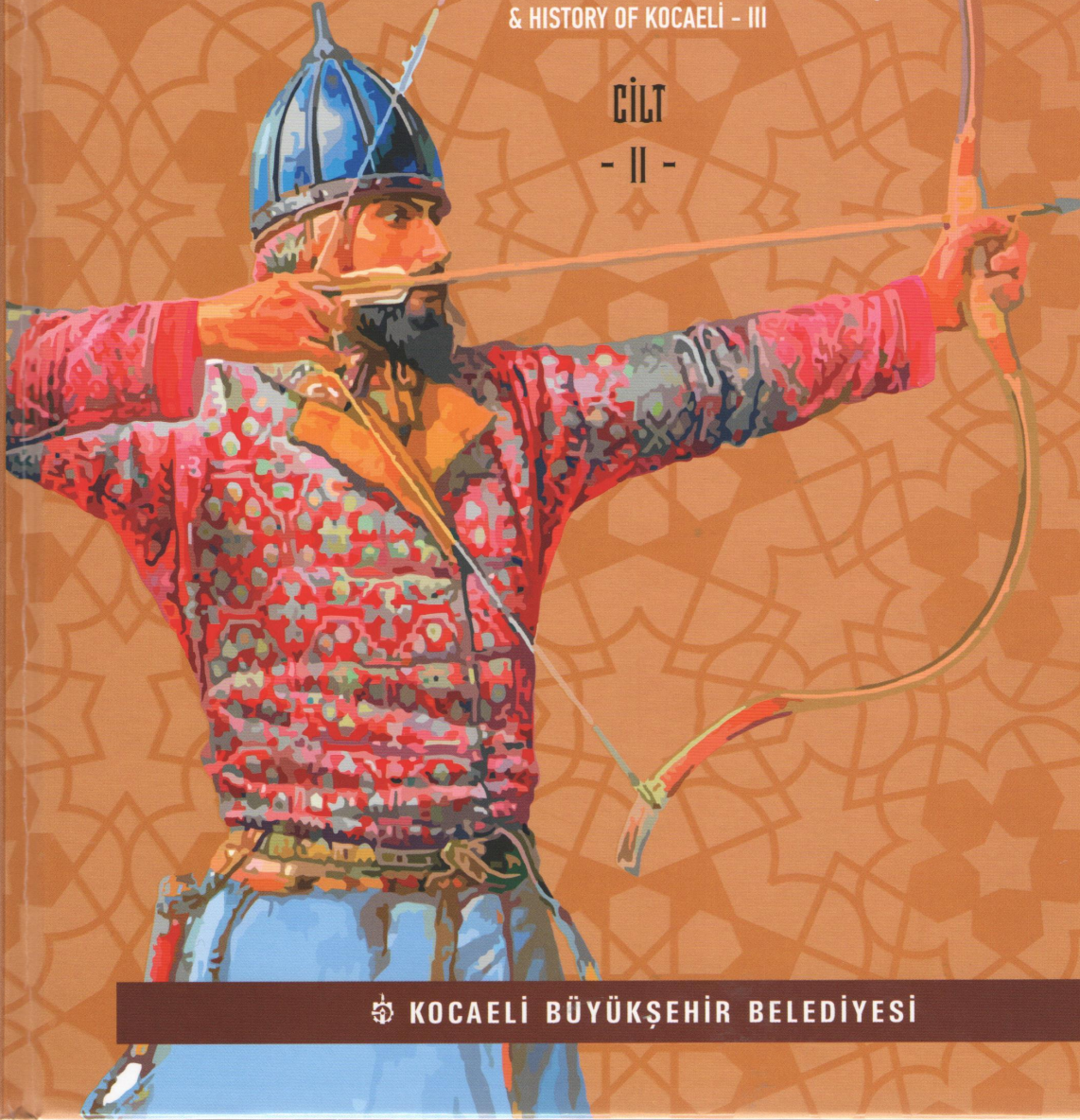

ULUSLARARASI
GAZİ SÜLEYMAN PAŞA
VE KOCAELİ TARİHİ
SEMPOZYUMU - III

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON GAZİ SÜLEYMAN PAŞA
& HISTORY OF KOCAELİ - III

CİLT
- II -

☪ KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

ULUSLARARASI
GAZİ SÜLEYMAN PAŞA
VE KOCAELİ TARİHİ
SEMPOZYUMU - III

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON GAZİ SÜLEYMAN PAŞA
& HISTORY OF KOCAELİ - III

EDİTÖRLER:

Prof. Dr. Haluk SELVİ
Doç. Dr. M. Bilal ÇELİK
Doç. Dr. İbrahim ŞİRİN
Dr. Ali YEŞİLDAL

KOCAELİ 2017

ULUSLARARASI
GAZİ SÜLEYMAN PAŞA
VE KOCAELİ TARİHİ
SEMPZYUMU-III

[KURTULUŞ SAVAŞI'NDA "İZMİT ASKERİ HAT
KOMİSERLİĞİ" VE FAALİYETLERİ]

Kadri UNAT*

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'na İttifak Devletlerinin safında katılan Osmanlı Devleti, Bulgaristan'ın Selanik Mütarekesi ile savaştan çekilmesi üzerine¹ ateşkes için zemin arayışına girmiş² ve 30 Ekim 1918'de İtilaf Devletleri ile Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır.³ Ancak oldukça ağır maddeler içeren mütareke, klasik bir silah bırakışmasından ziyade, Osmanlı Devleti'ni siyasi, askeri ve ekonomik açılardan çeşitli sınırlamalara maruz bırakan bir antlaşma olmanın yanı sıra Anadolu'yu adeta işgale açık bir duruma getirmiştir.⁴ Buna rağmen Osmanlı Devleti adına Mondros Mütarekesi'ni imzalayan Rauf Bey, İstanbul'da düzenlenen basın toplantısında ateşkesle ilgili olarak olumlu değerlendirmelerde bulunurken,⁵ Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın imzasıyla 2 Kasım 1918 tarihinde yerel yönetimlere ve ordu komutanlıklarına gönderilen tamimde de mütarekeyi olumlu ifadelerle yer verilmiştir.⁶

* Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, unat@ankara.edu.tr

- 1 Bulgaristan'ın Selanik Mütarekesi'ni imzaladığı tarih, 29 Eylül 1918'dir. Temuçin F. Ertan, "Birinci Dünya Savaşı'nı Sona Erdiren Mütarekelerin Karşılaştırmalı Analizi", İkinci Uluslararası Tarih Sempozyumu-100. Yılında Birinci Dünya Savaşı- Bildiriler Kitabı, Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası, İzmir, 2015, s. 495.
- 2 Bulgaristan'ın Selanik Mütarekesi ile Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesinin ardından İstanbul'un İtilaf Devletlerinin denetimi altına girme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağını gören Osmanlı Devleti, ateşkes için zemin arayışına girmiştir. Ancak Osmanlı Devleti bu çerçevede ilk olarak 6 Ekim 1918'de İspanya aracılığıyla ateşkes başvurusunda bulunmuşsa da herhangi bir sonuç alamamıştır. Bu gelişmeden hemen sonra kurulan Ahmet İzzet Paşa Hükümeti ise İngiliz General Townshend aracılığıyla benzer bir girişimde bulunmuş, İngiltere de bu talebi olumlu karşılamış ve Osmanlı Devleti'nin Mondros limanına bir heyet göndermesini istemiştir.
- 3 Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, TTK Bas., Ankara, 1989, s.1
- 4 Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan mütarekelerin hemen hepsi oldukça ağır maddeler içermiştir. Mondros'un içerik analizi için bkz. Ertan, *a.g.m.*, s. 496-504.
- 5 Osmanlı Devleti adına Mondros Mütarekesi'ni imzalayan Rauf Bey, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: "...İmzaladığımız mütareke sonucunda devletimizin bağımsızlığı, saltanatımızın hukuku bütünlüğüyle korunmuştur. Bu mütareke galip ile mağlup arasında yapılan bir mütareke değil, belki savaş durumundan çıkmak isteyen denk iki kuvvet arasında yapılabilecek bir savaşıma son vermek niteliğindedir." 02.11. 1918 tarihli Yenigün gazetesinden aktaran Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, Cilt: 1, Bilgi Yay., Ankara, 1991, s. 69.
- 6 M. Tayyib Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken-Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*, İş Bankası Yay., İstanbul, 2011, s. 3.

Buradan hareketle Osmanlı yönetiminde ve toplumunda mütarekenin imzalanmasıyla birlikte iyimser bir havanın hâkim olmaya başladığını belirtmek yanlış olmayacaktır.

Ancak bu iyimser hava uzun sürmemiş ve İtilaf Devletleri, Birinci Dünya Savaşı devam ederken imzaladıkları gizli antlaşmaları hayata geçirerek Anadolu'yu paylaşmak için uygun ortamı hazırlamış ve işgal sürecini de hemen başlatmışlardır.⁷ Denizlere hâkim olmanın yanı sıra Avrupa'daki güç dengesini elinde bulundurmak ve sömürgelerine kolay ulaşabilmek isteyen İngiltere için Boğazlara sahip olmak öncelikli hedeflerden biriydi.⁸ İngilizler böylelikle hem başkent İstanbul'u ve Osmanlı yönetimini baskı altına alacak hem de Bolşevik İhtilali'nden sonra Boğazlar bölgesi için tehlike arz etmeye başlayan Rusya'ya karşı önlem almış olacaktır. Ayrıca bir devleti teslim almak, onun hükümet merkezini, bir başka deyişle başkentini ele geçirmeyi de gerektirmektedir. Zira İngilizler bu düşüncelerin etkisiyle 9 Kasım 1918'de Çanakkale Boğazını işgal etmiş, 13 Kasım itibarıyla de İstanbul'u ve İstanbul Boğazı'nı denetim altına almıştır.⁹ Bu gelişmelerin hemen ardından 8 Aralık'ta ise askeri bir yönetim oluşturmak suretiyle liman, tramvay, jandarma ve polis hizmetlerini sıkı bir denetim altına almışlardır.¹⁰ Mondros'un imzalanmasından hemen sonra başlayan bu fiili işgal durumu bilindiği üzere 16 Mart 1920'de resmi işgale dönüşecektir. Bu süreçte inisiyatifi tamamen ele almak isteyen İtilaf Devletleri, İstanbul'un giriş ve çıkışlarını kontrol altına almaya da başlamış, ancak söz konusu mekanizmayı kurmak için bunu yeterli görmeyen işgal güçleri, Boğazları herhangi bir müdahaleye karşı korumak için tampon bölgeler oluşturmayı da hedeflemiştir.¹¹

İtilaf Devletlerinin İstanbul ve çevresi ile Anadolu'nun diğer bölgelerindeki işgallerine, İstanbul yönetiminin sessiz kalması, Anadolu'da ciddi bir tepkinin doğmasına yol açarken, Yunan askerinin İzmir'e ayak basması, bardağı taşıran son damla olmuş ve işgallere karşı çeşitli gizli direniş örgütleri ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede Anadolu'nun dört bir tarafında kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve Kuvayı Milliye örgütleri ile işgallere karşı hukuki, siyasi ve askeri bir direniş başlamıştır.¹² Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçmesiyle birlikte kurumsallaşmaya ve milli bir mücadeleye dönüşmeye başlayan bu bölgesel direniş, Ankara'da TBMM'nin açılmasıyla bir kurumsal kimlik kazanmış ve Anadolu'daki etkisini arttırmaya başlamıştır. Bundan sonraki süreçte her iki taraf da yaptığı hamlelerle stratejik bölgeleri ele geçirmeyi ve denetlemeyi daha fazla önemsemiştir. İşgalci güçler bu süreçte İstanbul'un giriş ve çıkışlarını kontrol altına almaya çalışırken, Mustafa Kemal Paşa da Anadolu'nun denetimini ele geçirmek için çaba sarf etmiştir. Bu çerçevede Anadolu'nun giriş ve çıkış kapıları olarak ele alınabilecek olan İnebolu, İzmit, Akçayşehir, Ereğli-Bartın, Sinop, Samsun ve Trabzon gibi Karadeniz sahil şeridi ile Antalya ve Mersin gibi Akdeniz sahil şeridindeki yerleşim merkezleri bir anda stratejik bakımdan önem kazanmıştır.¹³

Bu çerçevede Erkan-ı Harbiye Umumi Riyaseti ve Milli Müdafaa Vekâleti, çeşitli Menzil Hatları, Sevkiyat ve Nakliyat Müdürlükleri, İstihbarat Zabıtlıkları, Askeri Polis Teşkilatları, Hat Kumandanlıkları, Hat Komiserlikleri ve Sanstir Heyeti Amirlikleri kurmuştur. Söz konusu teşkilatlar ayrı ayrı oluşturulmalarına rağmen duruma göre birlikte hareket

7 İtilaf Devletlerinin Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra gerçekleştirdiği işgaller hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *Türk İstiklal Harbi I-Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yay., Ankara, 1999.

8 Adnan Sofuoğlu, *Millî Mücadele Dönemi'nde Kocaeli*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, s. 16.

9 *Türk İstiklal Harbi*, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayınları Seri No: 1, Cilt: I, Genelkurmay Bas., Ankara, s. 115-116.

10 Mehmet Temel, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1998, s. 4-7.

11 Sofuoğlu, *a.g.e.*, s. 16.

12 Bayram Sakallı, *Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi-Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri*, İstanbul, 1997, s.154.

13 Mesut Aydın, *Millî Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Gruplar*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1989, s. 173-174.

ettikleri gibi, kuruldukları bölgenin de en büyük askeri birimine bağlanmıştır.¹⁴ Böylelikle Anadolu'nun giriş ve çıkışları sıkı bir denetim altına alınmaya başlanırken, hem Ankara ile stratejik bölgeler arasındaki haberleşme daha sağlıklı işlemeye başlamış hem de cephelelere asker ve mühimmat sevkiyatı daha sistematik bir şekilde yapılabilmektedir.

Mondros Mütarekesi Sonrasında Kocaeli Bölgesindeki Askeri-İdari Gelişmeler

Marmara Bölgesi'nin doğusunda yer alan İzmit, İstanbul'a yakın olmanın yanı sıra Asya'yı Avrupa'ya bağlayan güzergâh üzerinde bulunması ve bir liman kenti olmasından dolayı dikkatleri üzerine çeken bir yerleşim yeri olmuştur.¹⁵ Diğer bir deyişle Kocaeli yarımadası stratejik konumu itibarıyla hem İtilaf Devletlerinin hem İstanbul yönetiminin hem de TBMM'nin önemseydiği bir bölgeye dönüşerek, 1919-1922 yılları arasında çeşitli askeri ve idari gelişmelere sahne olmuştur. İngilizler bunun etkisiyle, mütarekeden hemen sonra 48 parça deniz gemisini İzmit Körfezi'ne göndermek suretiyle buradaki Osmanlı deniz kuvvetlerini etkisiz hale getirmişler ve burada demirlemiş olan Yavuz kruvazörünü de gözaltına almışlardır. İtilaf donanması, bölgenin güvenliğini tamamen sağlayabilmek için de 25 Haziran 1920'de Karamürsel'i işgal etmiştir. Bu arada Derince Limanı'nu da ele geçiren İngiliz birlikleri, karaya çıkarak postane ve tren istasyonunu kontrol altına almıştır. Bu gelişmenin hemen ardından ise Hint kökenli Müslümanlardan oluşan askeri birlikler Derbent, Sapanca, Geyve ve Mekece istasyonlarına gönderilmiştir. Böylelikle 1920'nin ortalarına gelindiğinde İzmit'te; tersane, telgrafhane, istasyon ve iskele gibi önemli stratejik noktalar işgalci güçler tarafından tamamen işgal edilmiştir.¹⁶ İtilaf Devletleri bu suretle demiryolu hattındaki birliklerini güçlendirerek ve Anadolu'nun çeşitli yerlerinde muhalefet bölgeleri oluşturarak, İzmit-Eskişehir ve Konya demiryolunun bazı noktalarını ellerinde tutmayı, böylelikle de İzmit'te kurulmuş olan Kuvayı Milliye'yi Temsil Heyeti'nin etkisinden uzaklaştırmayı, hatta işgal sahasını Sivas'a kadar genişletmeyi tasarlamışlardır. Böylece Kocaeli bölgesi İngilizler tarafından Anadolu'ya yapılması düşünülen müdahalelerde bir basamak ve yığınak olarak kullanılabilir. Zira bu süreçte işgal kuvvetlerinin komutanlarından izin alınmadıkça karadan ve denizden İzmit ile bağlantı kurulamaz hale gelmiştir. Haberleşmenin de sıkı bir denetim altına alındığı bu süreçte telgraflar işgal kuvvetlerinin temsilcileri tarafından incelenmediği, mektuplar ise okunup izin verilmediği sürece sahiplerine verilmemiştir.¹⁸ Böylelikle İngilizler hem İstanbul-Anadolu arasında bir köprü özelliğine sahip olan hem de Boğazlar bölgesinin korunabilmesini sağlayan Kocaeli bölgesini denetim altına almıştır.

Kocaeli bölgesi, Milli Mücadele döneminde İngilizlerin yanı sıra İstanbul yönetimi ve Anadolu hareketi tarafından da önemsenen bir bölge olmuştur. İstanbul yönetimi -özellikle

14 Aydın, a.g.t., s. 174.

15 1867 tarihli Vilayet Nizamnamesi ile İstanbul'a bağlı bir sancak haline gelen İzmit, 1888'de yapılan yeni bir düzenlemeyle Müstakil İzmit Mutasarrıflığına dönüştürülmüştür. Söz konusu dönemde İzmit Mutasarrıflığı, Merkez kaza, Yalova, Karamürsel, Adapazarı, Kandıra ve Geyve'den oluşmaktaydı. Konumu itibarıyla önemli özelliklere sahip olan İzmit, Marmara Bölgesi'nin doğusunda yer alarak, İzmit Körfezi'nin kuzeyi ve güneyi ile Sakarya Nehri'nin aşağı kısmını da kapsayacak şekilde geniş bir alana sahiptir. Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere İzmit, Asya'yı Avrupa'ya bağlayan güzergâh üzerinde yer almasının yanı sıra İstanbul'a yakın olması açısından da stratejik bir öneme sahiptir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Besim Darkot, "Kocaeli", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 6, MEB Bas., (t.y.), İstanbul, s. 830-831; Yusuf Çam, *Milli Mücadele'de İzmit Sancağı (Kocaeli-Sakarya-Yalova İlleri)*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay., Kocaeli, 2014, s. 19.

16 Söz konusu işgaller İzmit ile sınırlı kalmamış ve Marmara Bölgesi'nin tümüne yansımıştır. Zira 4 Kasım 1918'de Doğu Trakya'ya bir Fransız alayı gelmiş, Uzunköprü-Sirkeci demiryolu hattını işgal etmiş ve Ocak 1919'da, işletme hakkını kendilerinde saklı tutmak şartıyla, demiryolu hattının güvenliğinin sağlanması işini Yunanlılara devretmişlerdir. Tefvîk Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele*, Cilt: 1, TTK Yay., Ankara, 1992, s.145.

17 Sofuoğlu, a.g.e., s. 17.; Hakan Uzun, "Esir Şehirden Umuda Yolculuk, İstanbul - Ankara Güzergahında Kocaeli ve Çevresinin Rolü; Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu - III, Cilt III, Kocaeli, 2016, s. 1475.

18 Avni Öztüre, *İzmit Tarihi*, Çeltüt Matb., İstanbul, 1981, s.159-160.

de Damat Ferit Paşa hükümetleri- İzmit sancağına atadığı Mahmut Mahir Bey, Ahmet Anzavur ve Ali Suat Bey gibi mülki idareciler aracılığıyla Kocaeli bölgesini kendisine bağlayarak, bölgedeki etkisini arttırmaya çalışmıştır.¹⁹

Konumuz açısından daha da önemli olan kısım ise Temsil Heyeti'nin ve TBMM'nin Kocaeli bölgesine bakış açısı ile bu bölgedeki faaliyetleridir. Yukarıda da aktarıldığı üzere Mondros Mütarekesi'nin hemen sonrasında İzmit'in işgali ve İstanbul yönetimine bağlı mülki idarecilerin varlığı dolayısıyla belli bir süre boyunca İzmit'te milli bir örgütlenme olmamış, hatta bu nedenlerden dolayı İzmit'ten Sivas Kongresi'ne temsilci de gitmemiştir.²⁰ Ancak Mustafa Kemal Paşa bölgenin stratejik önemini göz önünde bulundurarak, İstanbul üzerinde baskıda bulunmak ve burayı bir üs olarak kullanabilmek için İzmit'te örgütlenmeye gidilmesini oldukça önemsemiştir.²¹ Hatta Sivas Kongresi'nde İstanbul ile haberleşmenin kesilmesi yönünde karar alındıktan sonra İzmit Mutasarrıfı Ali Suat Bey'in tarafsız kalmayı tercih etmesi ve bu tutumunu bir süre sürdürmesi, Mustafa Kemal Paşa'yı harekete geçirmiş ve doğrudan Ali Suat Bey ile telgraflaşmak suretiyle onu ikna etmeye de çalışmıştır.²² Fakat Ali Suat Bey, tarafsızlığını bir süre daha korumaya devam etmiş ve 2 Ekim 1919'da Ali Rıza Paşa Hükümeti kurulduktan sonra Temsil Heyeti ile temasa geçmek suretiyle Sivas Kongresi kararlarına uymuştur. Bu gelişmeden hemen sonra da İzmit'te Hacı Ali Bey başkanlığında bir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. Bu gelişmeden kısa bir süre sonra da Karakol Cemiyeti tarafından bölgede kurulmuş olan teşkilat, Kocaeli Kuvayı Milliye komutanlığına dönüştürülmüş ve başına Yenibahçeli Şükrü Bey atanmıştır.²³ Düzenli ordunun kurulmasından sonra 24 Ocak 1921 tarihinde Batı Cephesi ikiye bölüntünce de Miralay Halid Bey komutasında Kocaeli Kumandanlığı ihdas edilmiştir. Ancak 13 Eylül 1921'de bir değişikliğe gidilmek suretiyle Kocaeli Komutanlığı, Kocaeli Grup Komutanlığına dönüştürülmüştür.²⁴

Yukarıda aktarılanların yanı sıra İzmit'i TBMM için önemli kılan iki temel özellik daha vardır. Bunların ilki, İzmit'in, işgalci güçlere karşı yürütülmekte olan savaşın cephanesi tedarikinde gizli örgütler aracılığıyla İstanbul'dan Anadolu'ya sevk edilen cephanenin sevk edildiği yer, ikincisi de Milli Mücadele'ye katılmak için Anadolu'ya geçiş yapanların İnebolu ile birlikte kullandıkları güzergâhlardan biri olmasıdır. Temsil Heyeti ve TBMM, önce kendisinden bağımsız olarak İstanbul'da kurulan bu oluşumlarla irtibat kurmak suretiyle İstanbul'dan Anadolu'ya cephanesi ve insan transferini gerçekleştirmeye çalışmış, ancak bu oluşumlardan beklediği ölçüde yararlanamayınca kendi eliyle yeni örgütler kurarak bu işi yürütmeye başlamıştır. Dolayısıyla öncelikle İstanbul'daki bu gizli örgütler ile TBMM'nin bu örgütlerle kurduğu ilişkileri değerlendirmek, İzmit Askeri Hat Komiserliği'nin kuruluşuna giden süreci detaylandırmak açısından yararlı olacaktır.

Bilindiği üzere İtilaf Devletleri mütareke sonrasında İstanbul'u denetim altına almaya başladığında işgalci güçlere karşı birtakım gizli yerel örgütler de kurulmaya başlanmıştır. Söz konusu gizli örgütlerin biri de Karakol Cemiyeti olup; Kara Vasıf, Kara Kemal ve Galatalı Şevket gibi isimler tarafından 1918 sonlarında kurulmuştur. Cemiyet, başlangıçta

19 Çam, a.g.e., s. 28-30.

20 Sivas Kongresi'ne katılan temsilcilerin listesi için bkz. Mahmut Goloğlu, *Milli Mücadele Tarihi-II Sivas Kongresi*, İş Bankası Yay., İstanbul, 2006, s. 82-83.

21 Sofuoğlu, a.g.e., s. 41-42.

22 Mustafa Kemal Paşa ile Ali Suat Bey arasındaki telgraflaşmalar için bkz. Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, Cilt: 3, Belge 120, 121 ve 122, TTK Yay., Ankara, 2006, s. 1483-1487.

23 Sofuoğlu, a.g.e., s. 36, 48.

24 Kazım Aras, *İstiklal Savaşında Kocaeli Bölgesindeki Harekât*, 102 Sayılı Askeri Mecmuanın Tarih Kısmı, 1 Eylül 1936, Sayı: 43, Askeri Matbaa, İstanbul, 1936, s. 101-102, 104.

İstanbul ve civarında kurulan yerel örgütleri birleştirme misyonu üstlenirken, kısa süre içinde hem İstanbul'daki Türk güvenlik güçlerinin önemli bir bölümünü denetim altına almış hem de İstanbul-Anadolu arasındaki bağlantıyı kurmak için başlangıç noktası Üsküdar olan bir Menzil Teşkilatı ve hattı oluşturmuştur.²⁵ Bu gelişmenin ardından İzmir'de örgütlenmek ve menzil işleriyle ilgilenmek için harekete geçen cemiyet, bu bölgeye Yüzbaşı Dayı Mesut, Kuşçubaşı Eşref, Dr. Fahri (Can) Bey ve Üsteğmen Beykozlu Murat gibi isimleri görevlendirmiştir.²⁶ Ancak kurulduğu günden itibaren İstanbul'dan Anadolu'ya cephaneye kaçırılmasında ve güvenli geçişler yapılabilmesinde önemli bir işlev üstlenen cemiyet, İstanbul'un resmen işgalinden sonra yapılan bir ihbar sonucunda dağılmış, üyelerinin bir kısmı Malta'ya sürgüne gönderilmiş, bir kısmı Anadolu'ya kaçmış, geri kalanlar ise gizlenmek suretiyle yeni isimler altında ve yeniden örgütlenmiştir.²⁷ Karakol Cemiyeti'nin dağılmasından sonra ise devamı niteliğindeki Zabitan Grubu, Muğlalı Mustafa Bey'in başkanlığında kurulmuştur. Ancak TBMM, oldukça geniş bir örgüte sahip olan bu gruba da şüpheyle yaklaşmış ve ondan yararlanmaktan kaçınmıştır. Özellikle de grup mühürünün İngilizler tarafından ele geçirilmesi ve bu mühür sayesinde İngilizlerin Anadolu'ya çok sayıda subay göndermesi, grubun iyice gözden düşmesine ve TBMM'den destek alamamasına neden olmuş, böylece Zabitan Grubu 1921'in sonlarına doğru faaliyet alanından çekilmek zorunda kalmıştır.²⁸

Milli Mücadele döneminde Ankara'daki Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti'nin oluruyla kurulan ilk gizli örgüt, 23 Eylül 1920'de Hamza Grubu ismiyle kurulan, 15 Aralık 1920 itibarıyla Mücahid ismiyle faaliyetlerine devam eden ve 15 Ağustos 1921 itibarıyla de Felah Grubu'na dönüşen oluşumdur.²⁹ Başkanlığını Rağipoğlu Ekrem (Baydar) Bey'in üstlendiği grubun yönetim kadrosu yirmi kişiden oluşmuştur.³⁰ Grup kurulduktan sonra, istihbarat faaliyetleri, cephaneye tedariki ve sevkiyatı, Erkan-ı Harbiye'nin ihtiyaç duyduğu asker, subay ve askeri sanatkârların temini ve bunların Anadolu'ya gönderilmesi noktasında önemli katkılar sunmuştur. Grup, İstanbul'dan Anadolu'ya yaklaşık olarak 160-170 vapur seferiyle cephaneye sevkiyatı yapmanın yanı sıra motor, taka, sandal, mavna ve salları vasıtasıyla büyük miktarda cephaneyi İzmir, Akçaşehir ve Ereğli üzerinden Anadolu'ya sevk etmiştir.³¹

Bu süreçte İstanbul'da kurulan diğer bir gizli örgüt de M.M. örgütüdür. Fevzi (Çakmak) Paşa'nın emriyle Nisan 1921'de Hüsameddin (Ertürk) Bey tarafından kurulan örgüt, yaklaşık bir yıl sonra TBMM tarafından resmen tanınmış ve Anadolu ordusu bünyesine alınmıştır. Kurulduktan sonra haberalma, propaganda ve sevkiyat görevlerini üstlenen M.M. Grubu,³² Ankara tarafından büyük oranda desteklenmiş ve kısa sürede birçok şube açmıştır.³³

25 Bülent Çukurova, *Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ardıç Yay., Ankara, 1994, s.29-31; Sofuoğlu, *a.g.e.*, s. 70-71.

26 Cemiyetin nizamnamesinde sorumlu yetkililerin meşgul olduğu birimler arasında *Sevkiyat, Nakliyat, Muhabere ve Muvasala Dairesi* isimli bir daire oluşturulmuştur. Cemiyetin üçüncü dairesi olan bu daire; silah, cephaneye ve mühimmat sevkiyat işlerine bakmış ve işgalcilerin kontrolünde bulunan ambar ve depolardan alınan silah ve cephaneler Anadolu'ya geçirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aydın, *a.g.t.*, s. 11, 29.

27 Bazı kaynaklara göre Karakol Cemiyeti'nin gözden düşmesi ve etkinliğini kaybetmesindeki etkenlerden biri de Temsil Heyeti'nin bilgisi dışında faaliyetlerde bulunmasıdır. Zira Mustafa Kemal Paşa da Nutuk'ta Kara Vasıf ile aralarında geçen bir sohbeti aktarmak suretiyle cemiyetin faaliyetleri noktasında samimiyetinden şüphe ettiğini vurgulamıştır. Bkz. Atatürk, *Nutuk*, Cilt: 1, s. 98-100; Sofuoğlu, *a.g.e.*, s. 31-32.

28 Aydın, *a.g.t.*, s. 11, 22, 31.

29 İsim değişikliklerinin sebepleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Aydın, *a.g.t.*, s. 33-39.

30 Ergün Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Mit'e*, Varlık Yay., İstanbul, 1990, s. 52-53.

31 Aydın, *a.g.t.*, s. 11, 22, 31.

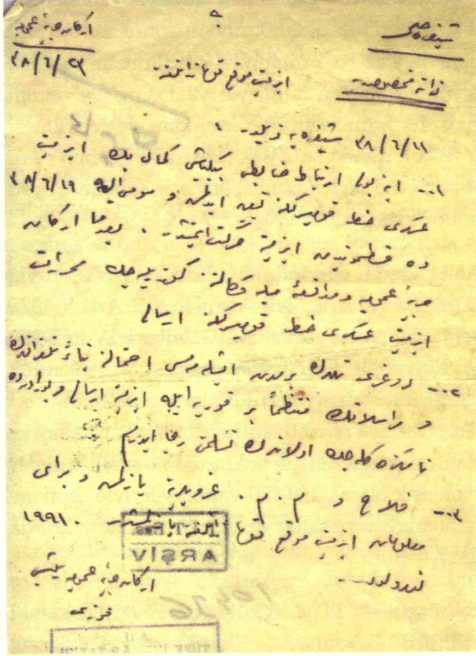
32 Grubun faaliyet alanları ve eylemleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Koçer, *Ulusal Kurtuluş Savaşında M.M. Örgütü'nün Gizli Eylemleri*, Özne Yay., İstanbul, (t.y.).

33 Çukurova M.M. Grubu'nun lağvedildiği sırada 54 şubesi, 10 bin civarında silahlı ve bir o kadar da silahsız kayıtlı üyesi bulunduğunu aktarmaktadır. Çukurova, *a.g.e.*, 33-39.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Anadolu hareketi, başlangıçta kendisinden bağımsız olarak kurulan Karakol Cemiyeti ile temas kurarak İstanbul'daki mühimmat ve insan kaynağından yararlanmışken, ilerleyen süreçte kendisine bağlı gizli örgütler oluşturmak suretiyle İstanbul-Anadolu hattını daha sağlıklı bir şekilde organize etmiştir.

İzmit Askeri Hat Komiserliği'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri

İstanbul'dan Anadolu'ya gerçekleştirilen cephan ve insan kaynağı sevkiyatı iki yoldan yapılmıştır. Bunların ilki deniz yoluyla İnebolu üzerinden, ikincisi ise İstanbul-Gebze-

İzmit karayolu ile İzmit üzerinden yapılmıştır. Deniz yoluyla yapılan sevkiyat, Seyrüsefain Dairesi ve yabancı şirketlerin vapurlarıyla yapılmış olup, ya Mudanya, ya Bursa-Bilecik ya da İnebolu-Kastamonu-Çankırı üzerinden 15 gün civarında devam eden bir yolculuğun sonunda Ankara'ya ulaşmıştır.³⁴ Deniz ve kara yollarının eş zamanlı olarak kullanıldığı Milli Mücadele döneminde İstanbul-İzmit-Anadolu hattı, Karakol Cemiyeti tarafından kurulmuş ve kullanılmaya başlanmıştır. Ancak İngilizlerin İzmit'i Yunanlılara devretmesinden sonra bu hattın geçişler zorlaştığı için İnebolu hattı tercih edilmeye başlanmıştır. Bundan dolayı İzmit'in geri alınması zaruri hale gelmiş ve yoğun bir çabanın sonunda İzmit geri alınca bölgedeki teşkilatlanmaya ağırlık verilmiştir.

TİTE ARŞİVİ-K43G163B163-2

Bu gelişmeden hemen sonra M.M.

Grubu, İzmit hattını etkili bir şekilde kullanmak, hattın güvenliğini sağlamak ve geçişleri denetlemek için Karakol Cemiyeti'nin kısa bir süre önce bölgeye gönderdiği Dayı Mesut (Gürbüz), Kuşçubaşı Eşref ve Yenibağçeli Şükrü (Oğuz) gibi isimleri görevlendirmiştir. Bu süreçte İstanbul'dan Anadolu'ya geçiş yapanlar, öncelikle Üsküdar-Merdivenköy, Beykoz-Ömerli, Beykoz-Kılıçlı ile Alemdağ-Kartal yollarıyla Gebze'ye veya Gebze bölgesindeki Ağren köyüne getirilmiştir. Gebze'den sonra da Molla Fenari-Tepeköy-İzmit hattı izlenmiştir. İzmit itibarıyla da duruma göre iki yol takip edilmiştir. Bunların ilkiyle Kandıra-Ağva veya Kefken ve Karasu'ya geçilmiş, ikincisiyle de Adapazarı-Karasu-Hendek-Mesudiye ile Geyve'ye varılmış ve böylelikle ya kuzeyde Bolu'ya ya da güneyde Bilecik'e varılmıştır.³⁵

TBMM, İstanbul-İzmit hattındaki teşkilatı kurulduktan sonra İzmit'teki yapılanmayı tamamlayarak, İzmit-Ankara hattını güçlendirmeye çalışmıştır. Bu çerçevede atılan ilk adım, 8 Haziran 1922'de Ankara-İzmit arasında bir Sahra Postası kurulması olmuş ve

34 Hatta 1920 ortalarında, yani İstanbul'un işgalinden hemen sonra, İnebolu-Ankara hattının yoğun bir trafiğe sahne olmasından dolayı, Kasım ayında Miralay Osman Bey başkanlığında bir menzil hattı oluşturulmuş ve hat komutanlığına Kaymakam İsmail Hakkı Bey atanmıştır. Çukurova, a.g.e., s. 62.

35 Çukurova, a.g.e., s. 63-64.

teşkilat tamamlanana kadar İzmit ile İnebolu üzerinden evrak gönderilmemesi istenmiştir.³⁶ Bu gelişme 1922 başlarından itibaren kullanılmaya başlanan İzmit yolunun daha yoğun olarak değerlendirileceğinin ilk işareti olarak ele alınabilir.

Zira bu gelişmenin hemen ardından İzmit Askeri Hat Komiserliği'nin kurulduğunu gösteren ilk yazışmayla da karşılaşmaktadır. Söz konusu belgede Erkan-ı Harbiye Umumi Reisi Fevzi (Çakmak) Paşa, İzmit Mevki Kumandanlığına çektiği telgrafta; İnebolu-Ankara posta hattının İzmit-Ankara hattı olarak değiştirildiğini belirtmiştir. Aynı belgenin devamında ise İnebolu İrtibat Zabiti Binbaşı Kemal Bey'in İzmit Askeri Hat Komiserliği'ne atandığı belirtildikten sonra Kemal Bey'in 19 Haziran 1922'de Kastamonu'dan hareket ettiği ve kısa süre içinde de İzmit'e varmak suretiyle görevine başlayacağı ifade edilmiştir. Son olarak da söz konusu bilginin İstanbul'daki M.M. ve Felah gruplarına da bildirildiği vurgulanmış ve bundan sonra İstanbul-İzmit-Ankara arasında yapılacak yazışmaların İzmit Hat Komiserliği'ne irsal edilmesi istenmiştir.³⁷ Bu arada Binbaşı Kemal Bey de yaklaşık bir hafta süren yolcuktan sonra 27 Haziran 1922'de İzmit'e varmak suretiyle görevine başlamıştır.³⁸

Bu bilgiden hareketle İzmit Hat Komiserliği'nin Haziran 1922 itibarıyla kurulduğu ve faaliyetlerine başladığı görülmektedir. Faaliyet alanları noktasında da kuruluşuyla ilgili ilk yazışmalardan yola çıkarak İstanbul-İzmit-Ankara arasındaki haberleşmenin sağlıklı ve seri bir şekilde yürütülmesinin hedeflendiğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Ancak Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi ve ATASE Arşivi'nde yapılan inceleme sonucunda tespit edilen belgelerde, İzmit Askeri Hat Komiserliği'nin faaliyet alanının haberleşmeyle sınırlı kalmadığı belirlenmiştir.

İncelenen belgeler sonucunda İzmit Askeri Hat Komiserliği; haberleşmenin yanı sıra mühimmat, askeri araç sevkiyatı ile gıda ve sağlık malzemesi transferini gerçekleştirdiği gibi para transferlerine de aracılık ettiği belirlenmiştir. Bunların yanı sıra İzmit'ten çeşitli yönlerde hareket eden trenlerin hareket saatleri ile trenlere binecek yolcu sayısını organize etmiş ve kimlik kontrollerini de gerçekleştirmiştir.

Söz konusu faaliyetlerle ilgili olarak çeşitli örneklere rastlanmıştır. Askeri araç sevkiyatına yönelik 30 Temmuz 1922 tarihli bir telgrafta, İzmit Askeri Hat Komiserliği, Adapazarı Fabrikasında üretilen arabaların Geyve'ye transfer edilebilmesi için üç vagon talebinde bulunmuş,³⁹ 1 Ağustos 1922 tarihli telgrafta da, istasyona sevk edilen bu araçların tamamının İzmit'ten yola çıkarıldığı belirtilmiştir.⁴⁰ Araç sevkiyatıyla ilgili olarak tespit edilen diğer bir yazışma ise Ağustos ayının ortalarına denk gelmektedir. Buna göre Erkan-ı Harbiye Umumi Riyaseti, İzmit İşletme Müdürünün emrinde bulunan kamyon ve kamyonetin Geyve'ye gönderilmesini emretmiş,⁴¹ İzmit Askeri Hat Komiserliği'nin aynı tarihli cevabında da kamyonun Geyve'ye, kamyonetin ise Mekece'ye gönderildiği belirtilmiştir.⁴² 25 Ağustos 1922 tarihli diğer bir telgrafta ise askeri malzeme taşıyan tren vagonlarının üzerindeki yazıların silinmesini emreden bir Erkan-ı Harbiye Umumi Riyaseti telgrafı tespit edilmiş ki,⁴³ bu emrin gizlilikle ilgisi olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

36 TİTE, Katalog A3, K43G163B163-2

37 TİTE, Katalog A3, K43G163B163-2

38 TİTE, Katalog A3, K43G163B163-1

39 ATASE, İSH 20A-K1597G59

40 ATASE, İSH 20A-K1597G59

41 ATASE, İSH 20A-K1597G77

42 ATASE, İSH 20A-K1597G82

43 ATASE, İSH 20A-K1597G86; TİTE Arşivi'nde tespit edilen 24 Ekim 1922 tarihli bir belgede bir otomobilin Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle İzmit'ten Bursa'ya aldırıldığı, konuyla ilgili diğer bir belgede ise söz konusu otomobilin İzmit Askeri Hat Komiserliği emriyle Bursa'ya nakledildiği bilgisine ulaşılmıştır. Fakat söz konusu yazışmaların öncesi ve sonrasına ulaşamamıştır. Bundan dolayı da bu otomobilin kime ait olduğu ve neden Bursa'ya gönderildiğine dair herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır. Bkz. TİTE, Katalog A3, K41G40B40 ile K41G41B41.

Askeri malzeme sevkiyatı da İzmit Askeri Hat Komiserliği'nin faaliyet alanlarından biri olmuştur. Bu konuyla ilgili olarak tespit edilen belgelerde; Batı cephesine sevk edilecek kum torbalarının 21 Temmuz 1922'de Geyve'ye transfer edildiği,⁴⁴ 2 Eylül 1922'de dinamit gönderildiği,⁴⁵ yedi ton mühimmatın nakledilmesi için Geyve'ye tren gönderildiği,⁴⁶ mezkûr mühimmatın bir kısmının kamyonla bir kısmının da trenle gönderileceği⁴⁷ şeklinde bilgilere ulaşılmıştır. Bunların yanı sıra M.M. Grubu'nun İzmit bölgesine gönderdiği eyer takımı, baftaniye, elbise, potin ve diğer askeri malzemenin de İzmit'te görevli olan subaylara teslim ettiğine dair telgraflar da tespit edilmiştir.⁴⁸ Bu bilgilerden hareketle İzmit Askeri Hat Komiserliği'nin hem cepheye gönderilecek mühimmatın transferi konusunda önemli bir işlev gördüğü hem de İzmit'te görevli olan ordu mensuplarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere İstanbul'dan gönderilen malzemeleri dağıtma organizasyonunu üstlendiği söylenebilir. Kuşkusuz İstanbul'dan gönderilen ve Batı cephesine sevk edilen oldukça fazla mühimmat vardır. Nitekim Genelkurmay'ın tespitlerine göre; M.M. Grubu tarafından 2 Mart 1921-11 Eylül 1922 tarihleri arasında vapur ve deniz motorlarıyla Karadeniz ve Marmara liman ve iskelelerine İstanbul'dan gönderilen silah ve cephane 38500 ton civarındadır.⁴⁹ Ancak bu konuda İzmit Askeri Hat Komiserliği'nin tespit edilen yazışmaları yeterli sayıda olmadığı için bu sevkiyatın ne kadarına aracılık ettiğine dair herhangi bir fikir edinilememiştir. Bununla birlikte İzmit Askeri Hat Komiserliği'ne ait tespit edilen yazışmaların tarihleri dikkate alındığında Büyük Taarruz öncesinde ve sırasında üstlenilen bu görevin zafere ulaşılmasında önemli katkı sağladığı da yadsınamaz bir gerçektir.

Bu süreçte İzmit Askeri Hat Komiserliği ordu mensupları için hayati önem taşıyan gıda ve sağlık malzemelerinin transferiyle ilgili de bir rol üstlenmiştir. Bu konuyla ilgili tespit edilen belgelerin ilkinde göre, İzmit Askeri Hat Komiserliği iki nefer, 22 sığır ve miktarları belli olmayan arpa ile yaş sebze yi cepheye transfer edilmek üzere sevk ettiğini belirtmekte ve mazbatalarını talep etmektedir.⁵⁰ Sağlık malzemesi transferiyle ilgili olarak tespit edilen belge ise Kurtuluş Savaşı'nın başarıya ulaşmasının hemen ertesine denk gelmektedir. 8 Eylül 1923 tarihli belgeye göre; M.M. Grubu, 80 bin adet çiçek aşısının İzmit Askeri Hat Komiserliği'ne gönderildiğini bildirmektedir.⁵¹ Ancak söz konusu 80 bin çiçek aşısının İzmit Askeri Hat Komiserliği tarafından nasıl değerlendirildiği ve nereye aktarıldığına dair herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bununla birlikte söz konusu çiçek aşılarının İzmit'e gönderilme tarihi göz önünde bulundurulduğunda, bu aşılardan savaş sonrasında normale dönen bölgede hastalıkları önleyici tedaviler için kullanıldıkları düşünülebilir.

İzmit Askeri Hat Komiserliği'nin üzerinde durulması gereken diğer bir faaliyet alanı da İstanbul'daki gizli gruplara Ankara'dan gönderilen paraların transferini gerçekleştirmiş olmasıdır. Bu kapsamda tespit edilen ilk belge 8 Ağustos 1922 tarihli olup, Müdafaa-i Milliye Merkez Heyeti'nin Temmuz ayına ait masraflarının İzmit Askeri Hat Komiserliği aracılığıyla İstanbul'a ulaştırılmasını öngören yazışmadır.⁵² Diğer bir belgeyse 19 Ağustos 1922 tarihli olup Müdafaa-i Milliye Vekâlet'inin İzmit Askeri Hat Komiserliği aracılığıyla

44 ATASE, İSH 20A-K1597G56

45 ATASE, İSH 20A-K1597G115

46 ATASE, İSH 20A-K1597G121

47 ATASE, İSH 20A-K1597G122

48 TİTE, Katalog A2, K37G106B106; TİTE, Katalog A2, K37G87B87

49 Türk İstiklal Harbi, Cilt: 2, 6'nci Kısım, 1'inci Kitap, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yay. Seri No: 1, Gnkr. Bas., Ankara, 1967; s. 251

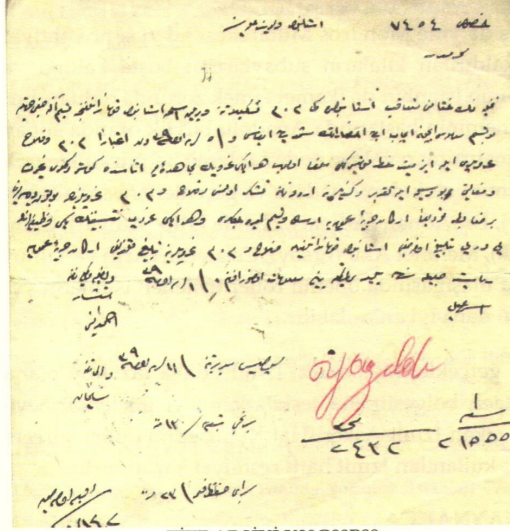
50 ATASE, İSH 20A-K1597G72

51 ATASE, İSH 20B-K1620G11

52 TİTE, Katalog A2-K41G20B20

Osmanlı Bankası üyesi Hamdi Bey'e gönderilen ve İstanbul'daki gruplar adına çalışanlara dağıtılması istenen paranın belgesidir.⁵³

Hat Komiserliği'nin tespit edilen son faaliyet alanı ise güvenlikle ilgilidir. Bilindiği üzere İstanbul'u denetim altına alan İtilaf Devletleri ve İstanbul yönetimi, Anadolu hareketinin

TİTE ARŞİVİ K38G89B89

güçlenmeye başlamasıyla birlikte hem casusluk hem de propaganda yapmak üzere Anadolu'ya çok sayıda kişi göndermiştir. TBMM de bunun önüne geçebilmek için hem İstanbul'daki gizli grupların Anadolu'ya gönderdikleri kafilelere özel bir belge vermelerini sağlamış hem de tren istasyonlarında sıkı denetimler yapmaya başlamıştır. Araştırma sırasında karşılaşılan bazı belgeler, İzmit'te bu konudaki aksaklıkları gidermek ve güvenliği sağlamak için bir sıkı bir kontrol mekanizması kurulduğunu ve bu işin bir kısmının İzmit Askeri Hat Komiserliği tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir.⁵⁴

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere İzmit Askeri Hat Komiserliği, Haziran 1922 itibariyle İstanbul-Anadolu arasında sadece haberleşmenin sağlıklı yürütülmesini sağlamakla kalmamış, cephane, askeri malzeme, gıda ve sağlık malzemeleri ile araç transferinin yanı sıra güvenliği sağlama konusunda da önemli hizmetler sunmuştur. Ancak diğer birçok birim gibi askeri aşamanın başarıya ulaşmasından sonra İzmit Askeri Hat Komiserliği, görevini tamamlamış ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti tarafından 5 Ekim 1923'te M.M. ve Felah gruplarıyla birlikte ilga edilmiştir.⁵⁵

Sonuç

Kocaeli ve İzmit, Milli Mücadele döneminde İtilaf Devletleri, İstanbul yönetimi ve TBMM için önem arz eden stratejik bir bölge olmuştur. Bu süreçte İngilizler için İstanbul'u ve Boğazları korumak için tampon olma özelliği gösteren bölge, İstanbul yönetimi açısından Anadolu'ya açılan kapı özelliğine sahiptir. TBMM açısından ise İnebolu ile birlikte dünyaya açılan kapı olmanın yanı sıra işgal altında bulunan İstanbul'dan cephane ve insan kaynağının Anadolu'ya geçirilebileceği önemli bir hat olmuştur.

Nitekim bunun etkisiyle bütün kesimler İzmit'i elde tutmaya çalışmış ama bu savaştan karlı çıkan TBMM olmuştur. 1922 itibariyle İzmit'i elde eden TBMM, zaman kaybetmeden İstanbul-İzmit-Anadolu hattını güçlendirmek için harekete geçmiş ve bu hattı daha etkili bir şekilde kullanabilmek için İzmit'te teşkilatlanmaya başlamış, İzmit Askeri Hat Komiserliği de bu kapsamda oluşturulmuştur. Kurulduğu andan itibaren İstanbul ile Anadolu arasında bir köprü ya da organizatör görevi üstlenen komiserlik, yukarıda da ifade edildiği gibi İstanbul'dan Anadolu'ya gerçekleşen her türlü transferde katkı sunmuştur.

53 TİTE, Katalog A2-K37G55B55

54 ATASE, İSH 20A-K1597G8; ATASE, İSH 20A-K1597G54.

55 TİTE, Katalog A2-K38G89B89

Cephane transferi bakımından düşünülduğünde, ilk akla gelmesi gereken nokta, Osmanlı Devleti'nin İstanbul'da büyük oranda cephaneye sahip olduğu ve bu cephanenin Mondros Mütarekesi gereği İtilaf devlerinin denetiminde ambarlarda tutulduğudur. İşte bu cephanelerin önemli bir kısmı İstanbul'daki gizli gruplarca ele geçirildikten sonra İzmit üzerinden Anadolu'ya kaçırılmıştır.

Unutulmaması gereken diğer bir husus da yine Mondros Mütarekesi'nden sonra, ihtiyat subaylarının terhis edilmiş olduğu, kaldırılan kıtaların subaylarının boşta kaldığı ve esaretten dönen subayların büyük kısmının İstanbul'da ikamet etmek zorunda olduğudur. Zira bundan dolayı Milli Mücadele döneminin başlarında Anadolu büyük oranda subay sıkıntısı çekmiş ancak söz konusu ordu mensupları ve bazı aydınlar İzmit hattını kullanarak Anadolu'ya geçme fırsatı bulmuştur. İzmit üzerinden Anadolu'ya geçenler arasında İsmet (İnönü), Fevzi (Çakmak), Dr. Rıza (Nur), Dr. Adnan (Adivar), Halide Edip (Adivar), Cami (Baykurt) Bey, Yusuf Kemal (Tengirşenk), Mehmet Akif (Ersoy), Celalettin (Arif) ve Yunus (Nadi) gibi Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasında önemli roller üstlenen isimlerin yer aldığı düşünüldüğünde bu hattın önemi daha iyi anlaşılabilir.

Söz konusu geçişlerin İzmit hattından gerçekleşmiş olması, İzmit'i daha fazla ön plana çıkarmış ve bu durum TBMM'yi Kocaeli bölgesindeki teşkilatlanmayı güçlendirmeye yöneltmiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan İzmit Askeri Hat Komiserliği de bu süreçte önemli görevler üstlenmiş ve fiili olarak kullanılan İzmit hattı resmiyet kazanmıştır.

KAYNAKÇA

Arşivler

ATASE Arşivi

Türk İnkılâp Tarihi (TİTE) Arşivi

Araştırma Eserler

Aras; Kazım, *İstiklal Savaşında Kocaeli Bölgesindeki Harekât*, 102 Sayılı Askeri Mecmuanın Tarih Kısmı, 1 Eylül 1936, Sayı: 43, Askeri Matbaa, İstanbul, 1936

Atatürk; Mustafa Kemal, *Nutuk*, Cilt: 3, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2006

Aydın; Mesut, *Milli Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Gruplar*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1989

Bıyıklıoğlu; Tevfik, *Trakya'da Millî Mücadele*, Cilt: I, TTK Yay., Ankara, 1992

Çam; Yusuf, *Milli Mücadele'de İzmit Sancağı(Kocaeli-Sakarya-Yalova İlleri)*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yay., Kocaeli, 2014

Çukurova; Bülent, *Kurtuluş Savaşında Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ardıç Yay., Ankara, 1994

Darkot; Besim, "Kocaeli", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 6, MEB Bas., İstanbul, (t.y.)

Ertan; Temuçin F., "Birinci Dünya Savaşı'nı Sona Erdiren Mütarekelerin Karşılaştırmalı Analizi", *İkinci Uluslararası Tarih Sempozyumu-100. Yılında Birinci Dünya Savaşı- Bildiriler Kitabı*, Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası, İzmir, 2015

Goloğlu; Mahmut, *Milli Mücadele Tarihi-II Sivas Kongresi*, İş Bankası Yay., İstanbul, 2006

Gökbilgin; M. Tayyib, *Milli Mücadele Başlarken-Mondros Mütarekesi'nden Büyük Millet Meclisi'nin Açılmasına*, İş Bankası Yay., İstanbul, 2011

Hiçyılmaz; Ergun, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan Mit'e*, Varlık Yay., İstanbul, 1990

- Jaeschke; Gotthard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, TTK Bas., Ankara, 1989
- Koçer; Kemal, *Ulusal Kurtuluş Savaşında M.M. Örgütü'nün Gizli Eylemleri*, Özne Yay., İstanbul, (t.y.)
- Ökte; Ertuğrul Zekai, "Anadolu Harekâtı'na Kimler, Nasıl ve Ne Zaman Katıldılar", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 69, Haziran 1973
- Ökte; Ertuğrul Zekai, "Anadolu Harekâtı'na Kimler, Nasıl ve Ne Zaman Katıldılar", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 70, Temmuz 1973
- Ökte; Ertuğrul Zekai, "Anadolu Harekâtı'na Kimler, Nasıl ve Ne Zaman Katıldılar", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 71, Ağustos 1973
- Ökte; Ertuğrul Zekai, "Anadolu Harekâtı'na Kimler, Nasıl ve Ne Zaman Katıldılar", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: 72, Eylül 1973
- Öztüre; Avni, *İzmit Tarihi*, Çeltüt Matbaası, İstanbul, 1981
- Sakallı; Bayram, *Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi-Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri*, İstanbul, 1997
- Sofuoğlu; Adnan, *Millî Mücadele Dönemi'nde Kocaeli*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006
- Temel; Mehmet, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1998
- Turan; Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, C. I, Bilgi Yay., Ankara, 1991
- Türk İstiklal Harbi I-Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yay., Ankara, 1999
- Uzun; Hakan, "Esir Şehirden Umuda Yolculuk: İstanbul - Ankara Güzergahında Kocaeli ve Çevresinin Rolü; Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, III, Cilt III, Kocaeli, 2016